Lausunto koskien ilmoitusmenettelyn ulottuvuutta /

Hallituksen esitys eduskunnalle eräiksi avioliittolain muutoksen edellyttämiksi lainmuutoksiksi

Minulta on pyydetty lausuntoa koskien hallituksen esityksessä 65/2015 vp ehdotettua ratkaisua, jonka mukaan ulkomailla rekisteröityjä parisuhteita ei voi muuttaa ilmoituksella avioliitoksi. Ilmoitusmenettely koskee esityksen mukaisesti siten ainoastaan Suomessa rekisteröityjä parisuhteita. Käytännössä tämä tarkoittaa, että ulkomailla rekisteröidyt parit joutuvat siten ensin eroamaan voidakseen solmia avioliiton. Lausuntopyynnössä esitettiin toivomus, että esittäisin näkemykseni tiiviissä muodossa. Lausun kunnioittaen seuraavaa:

Ottaakseni asiaan kantaa, tulee lukuun ottaa kansainväliseen parisuhdeoikeuteen liittyviä tekijöitä. Laki rekisteröidystä parisuhteesta sisältää säännöksen ulkomaisen, rekisteröidyn parisuhteen tunnustamisesta rajat ylittävissä tilanteissa (RPL 12 §). Säännöksen taustalla on kansainvälisen yksityisoikeuden pyrkimys ulkomaisten, asianmukaisesti syntyneiden oikeussuhteiden kunnioittamiseen. Kansainvälisen yksityisoikeuden yksi perusperiaatteista on vieraan oikeuden kunnioittaminen ja aikaansaatujen oikeustoimien tehokkuuden turvaaminen. Toisaalta kiinnostava tulkinnallinen kysymys on ja on ollut se, tuleeko tunnustamisen näkökulmasta antaa merkitystä sille, että eri oikeusjärjestelmissä rekisteröityjen parisuhteiden muodot, niiden solmimisen edellytykset ja oikeusvaikutukset eroavat toisistaan. Oikeuskirjallisuudessa tähän ei ole otettu täysin yhdenmukaista kantaa.

Eräiden näkemysten mukaisesti myös sellaiset rekisteröidyt parisuhteet, joiden oikeusvaikutukset alkuperävaltiossaan eroavat suomalaisen rekisteröidyn parisuhteen oikeusvaikutuksista, voidaan RPL 12 §:n nojalla tunnustaa.[1] Tämä kysymys ei ole kuitenkaan selvä, vaan toisenlainen tulkintakin on mahdollinen. Tilanteissa, joissa ulkomaisen rekisteröimisen oikeusvaikutukset ovat avioliiton oikeusvaikutuksia suppeammat, ei niiden tunnustaminen em. säännöksen nojalla ole välttämättä mahdollista. Tämän näkemyksen mukaan ulkomaisten parisuhteiden tunnustamisessa ei voida lähteä instituution nimestä vaan

[1] Tällöin tunnustaminen voitaisiin torjua kansainvälisen yksityisoikeuden ordre public –periaatetta soveltamalla tilanteissa, joissa tunnustaminen johtaisi oikeusjärjestyksemme perusperiaatteiden vastaisiin lopputuloksiin.

sen sisällöstä; millaisen oikeusaseman parisuhteen osapuolet ovat saaneet solmimisvaltionsa lainsäädännön mukaisesti.

Tärkeä on huomata, että kumpikin näistä tulkintavaihtoehdoista pitää sisällään ajatuksen mahdollisuudesta sivuuttaa ulkomaisen oikeuden mukaisen rekisteröimisen tunnustaminen. Edelleen on syytä huomata, että otettiin tähän tunnustamista koskevaan kysymykseen mikä tahansa kanta, ei tunnustaminen tarkoita, että parisuhteen oikeusvaikutuksiin sovellettaisiin aina Suomen lakia vaan tämä määräytyy Suomessa sovellettavien lainvalintasäännösten kautta.[2]

Käsitykseni mukaisesti oikeusjärjestelmien aineellisten säännösten eroavuudet ja parisuhdesääntelyn avioliittoihin nähden vähemmän universaali luonne on otettava huomioon ilmoitusmenettelyn ulottuvuutta pohdittaessa. Koska ulkomaisten parisuhteiden rekisteröimisen edellytyksissä on valtiokohtaisia eroja, takaisi esityksessä ehdotettu ratkaisu sen, että suomalaisiin avioliittoihin sovellettaisiin yhtenäisiä avioliiton esteitä koskevia säännöksiä. Esityksessä ehdotetussa ratkaisussa hyvää on myös sääntelyn selvyys. Rajat ylittävissä yksityisoikeudellisissa oikeussuhteissa yksi suurimmista ongelmista – niin yksityisen henkilön kuin viranomaistenkin näkökulmasta – on se, että lainsäädännölliset ratkaisut puuttuvat tai ovat epäselvät. Toisin sanoen, rajat ylittävät oikeusvaikutukset ovat epäselvästi tai puutteellisesti säännellyt. Sääntelyn selkeys on oikeusturvakysymys.

Parisuhdesääntelyn valtiokohtaiset eroavuudet puhuvat sitä vastaan, että ulkomaiset rekisteröidyt parisuhteet voitaisiin muuttaa ilmoitusmenettelyssä avioliitoksi. Käyttökelpoisena ratkaisuna ei voi pitää sitäkään, että viranomaiset saisivat tässä tapauskohtaista harkintavaltaa. *In casu* –tyyppinen asioiden ratkaiseminen muuttuu helposti *epäoikeudeksi*, epäyhtenäiseksi oikeudeksi, jossa sääntelyn ennakoitavuus ja yhtenäinen soveltaminen on vaakalaudalla.

Ilmoitusmenettelyn ulottaminen ulkomaisiin parisuhteisiin voisi johtaa oikeusjärjestelmien väärinkäyttämiseen; parisuhteen rekisteröimisen edellytysten eroavuuksia voisi käyttää

[2] Jos lainvalinnassa päädytään ulkomaisen lain soveltamiseen, voidaan Suomen oikeusjärjestelmän keskeisiä periaatteita suojata ordre public –periaatteen kautta. Toisin sanoen, näitä keskeisiä periaatteita rikkovat ulkomaiset lainsäännökset voidaan jättää Suomessa soveltamatta.

hyväksi tavalla, jota ei voisi pitää suotavana. On myös huomioitava, että muuttoliike ei nykyisessä kansainvälisessä maailmassa välttämättä pysähdy Suomeen vaan Suomeen ulkomailta muuttaneet voivat vaihtaa asuinpaikkansa kolmanteen valtioon ja edelleen eteenpäin. Kahden samaa sukupuolta olevan henkilön parisuhdesääntely on globaalisti tarkasteltuna epäyhtenäistä ja saattaa olla, että valtio, jonne parisuhteen osapuolet muuttavat, ei pitäisi Suomessa avioliitoksi muutettua ulkomaista rekisteröityä parisuhdetta tehokkaana. Tämä johtaisi ns. ontuviin oikeussuhteisiin, joissa niitä pidettäisiin tehokkaina joissakin valtioissa, mutta toisissa ei. Tätä ei pidetä kansainvälisen yksityisoikeuden näkökulmasta toivottavana ratkaisuna.

Hallituksen esityksessä ehdotettu kanta saa tukea myös oikeusvertailevista havainnoista muiden valtioiden lainsäädäntöön. Lisäksi ulkomaisen parisuhteen tunnustaminen säilyy edelleen mahdollisena rekisteröityä parisuhdetta koskevin säännöksin, jota kautta ulkomailla asianmukaisesti syntynyttä oikeussuhdetta voidaan vastaisuudessakin suojata.

Käsitykseni onkin, että useat näkökohdat puhuvat sen puolesta, että ilmoitusmenettelyä ei ole syytä ulottaa ulkomailla rekisteröityihin parisuhteisiin.

Lohjalla 9. joulukuuta 2015

Tuulikki Mikkola
Professori
Lapin yliopisto